

MAGYARORSZÁG
ÉS A
TENGER

GÁBOR MIKLÓS
2015

Fél évszázaddal ezelőtt kezembe került egy több mint százoldalas kandidátusi disszertáció, a szokás szerint fekete műbőrbe kötve. Kézzel szedett aranybetűs címmel: „A grammatikai nemek a magyar nyelvben”. Nem olvastam el, mert tudtam a dolgozat végkövetkeztetését, miszerint nyelvtani nemek a magyar nyelvben nem léteznek. Most már sajnálom, hogy kihagytam ezt az épületes euvre-t, mert nem tudom, hogy a jeles doktorandusz, mivel hízlalta fel egymondatos konklúzióját? Talán megírta, hogy párhuzamosana többi Európában használt indóeurópai nyelvvel, léteznek más „nemtelen” nyelvek is (az összes finn-ugor, a türk, a mongol, a bantu, stb). Maguk a szomszédos indóeurópai nyelvek is csak gyenge utalásokban őrizték meg az ősi, mitikus eredetű nyelvtani nemeket: személyes névmások és névelők formájában, ha az adott nyelvben egyáltalán léteznek. (der, die, das, le, la). Ezek egyike-másika csupán két nemet különböztet meg, a semleges nem elkallódott. Az élő nyelvek közül a szlávok nyelvében maradt meg az ősi hármas nemenkénti felosztás, esetleg élő és élettelen alcsoportokkal súlyosbítva a nyelvtanulók helyzetét . Lehet, hogy a szerző kitért arra is, hogy a nyelvújítás korában egyesek röstelték, hogy a magyar nyelv olyan szegényes, hogy még a nyelvtani nemeket sem ismeri. A gróf-grófné és hasonló szópárok mintájára, a „né” szócskát hozzá javasolták ragasztani minden főnévhez, hogy nekünk is legyenek nőnemű főneveink. Hazaszeretetből a nyelvészek általában jelesre vizsgáztak. Napjainkban is virágzik a délibábos nyelvészkedés, amely köz-nem- ismerésnek örvendő nyelvünk presztízst emelni szeretné és ősi nyelvekkel akarja rokonítani.

A cím láttán az olvasó is egymondatos dolgozatot várna. A magyaroknak semmi közük a tengerhez, nem is volt és belátható időn belül nem is lesz tengerük. Ám induljunk el a fentemlített doktorandusz nyomában. Bölcsészdiák koromban hallgattam egy antik drámákkal foglalkozó speckolt. A tanárnőtől hallottam, hogy csupán pár tucat görög dráma szövege maradt fenn. Ezek is nagyon érdekesek. Vannak olyan darabok, amelyekből csak idézeteket ismerünk. Ezekről is írtak könyveket. De egy filozofnak azok a drámák jelentenek igazi kihívást, amelyeknek csak a címét ismerjük. Magam kiugrott filozofter vagyok és ezért merek belevágni a címben jelölt tárgykörbe.

Unokasógorom, unokahugom férjre, John Londonban élő üzletember. Keleti csecsebecsékkel kereskedik, Irodája a Cityben van, és ha nem lenne benne neonsöves világítás és nem villódnának benne kompjúterek, hihetném, hogy a Karácsonyi-ének-bel Scrooge úr irodájában vagyok. Történt egyszer, hogy valamit kerestünk Európa térképén és Magyarországot meglátva kiszaladt belőle a sajnálkozás, pedig tudta persze hogy hazánknak nincs tengere, nem volt olyan tudatlan, mint híres honfitársa Shakespeare, aki a cseh tengerről írt:”Nem fullasztó így tenger nélkül élni?” Elképzelhető, hogy egy olyan ország polgárának, amelyet körbenyaldosnak a tengerek valóban torokszorító lehet ez a helyzet. Nyelvükben a külföldre expedálás neve még mos is „hajóra rakni”, és az atomtengeralattjáró is „kivitorlázik” a kikötőből

Tudományosság látszatát keltendő, kezdjük tárgyunkat történelmi visszatekintéssel. Őseink az ukrán sztyeppén keresztül a Fekete tenger északi partján vándoroltak a Kárpát-medence felé, de sem régészeti, sem nyelvészeti jelek nem mutatnak arra, hogy akár lábukat is belemártották volna a tengerbe.(Most nagy szerencsének tekinthetjük, hogy nem maradtak a zűrös Ukrajnában) Azon a tájon nyüzsögnek a folyók, amelyekben kiélhették halász szenvedélyüket és nem szorultak a tenger gyümölcseire. Tovább vándorolva eljutottak a Kárpátok gyűrűjébe, amely hál’ istennek szintén bővelkedik folyókban, de tengerpótlék helyett csupán egy ugyan méretes tó, a Balaton kínálkozik, de ez legalább két

kiadásban: Nagy- és- Kis Balaton. Büszke utódaik, azaz mi, elneveztük a zömmel derékgig érő pocsolyát a Magyar tengernek. Mi várható attól a néptől, amelyik hajónak nevezi az eszkimó dizájn alapján tervezett életvesztőjét, a kajakot, amíg a tengeri nép, az angolok a többszáz autót és kamiont befogadni képes kompot szerényen csónaknak (boat) hívja. A kalandozó magyarok, akik bejárták egész Európát akár az óceán partjáig is eljuthattak, de eszük ágába se jutott ott területeket hódolgtatni: telepakolták díszes tarsolyaikat és azután usgyi haza. Végül a kalandozó magyarok a Német-Római birodalom lovagjainak acélfalába ütköztek és vezéreiket felakasztották, a hazai vezetés a külföldi rablóportyákat betiltotta és az egész Kárpát-medence elfoglalására koncentrált. Az első királynak, Szent Istvánnak ez sikerült is vetélytársaiknak élve való földbeásása, illetve szeme világuktól való megfosztása által.

A következő fél évszázad színes, fordulatós trónharcokkal telt el, a királyok általában nem természetes halállal tértek meg immár keresztény istenükhöz. A mi szempontunkból az első érdekes figura Szent László, akinek a sógora Zvonimir horvát király volt. A horvát uralkodó halála után özvegye, Szent László nővére behívta a magyarokat, akik elfoglalták Szlavóniát és ezzel utat mutattak utódaiknak Dalmácia és az Adriai tenger felé. Dalmácia a környék nagyhatalmának, Velencének volt birtoka. Velence város házai ma is a dalmáciában kitermelt tölgy facölöpökön állnak.

Szent László utóda, Könyves Kálmán folytatta öccse politikai irányát. Elvette feleségül a Velencével konkuráló szicíliai normann király lányát, Buzillát. Milyen csodákra képes a szerelem, hogy egy férfi pont egy politikailag előnyös királylányba szeret belé. Ámor még tovább ügyeskedett és Könyves Kálmán másik közeli rokona Szent László immár árva lánya, Piroska pont a bizánci császárhoz lett szerelmes. Ilyen szövetségesekkel Magyarország már elég erős volt ahhoz, hogy elvegye a dózsétól a dalmát-horvát hercegi címet. Ettől az időtől fogva Horvátország Adriástól egészen az első világháborúig Magyarországhoz tartozott. Érdekes, hogy ez az évszázados politikai kapcsolat – vagy épen ez – nem alakított ki érzelmi közelséget a magyar néppel, mint például ez Lengyelországgal egy-két történelmi pillanat alapján megtörtént, viszont a horvátoknak nincs csúfneve, ellentétben a többi szomszédos néppel.

Amikor az Árpádház kihalt kisebb-nagyobb, alkalmanként királygyilkossággal fűszerezett csetepaték után az Anjou- házból való uralkodó, Károly Róbert nyitotta meg a történelemtudományban „vegyesházi” királyoknak nevezettek sorát. Ezzel új fejezet kezdődött Magyarország és a tengerek (ugyan csak reménybeli) kapcsolatában.

Történt, hogy Nagy Lajos hozzáadatta a nápolyi kiránylejánythoz és trónörököshez, Johannához kisebbik fiát. Amikor a leány trónra került megölette férjét. A dologból nagy balhé keveredett, még asz aktuális pápa is vizsgálatot indított de Johanna részvételét a gyilkosságban nem sikerült hiteltérdemlően bebizonyítani. Ennek ellenére Nagy Lajos négy hadjáratot is indított Nápoly ellen. A Nápolyi királyság nem inci-finci városállamocska volt, hanem uralta egész Itáliát Rómától délre és hozzá tartozott Szicília is. Szoros rokoni kapcsolatban állt Spanyolországgal, amely épen győzelemre állt a móroknak nevezett arab hódítók ellen. Úgyhogy, ha a magyar király megszerzi a nápolyi trónt, esetleg uralhatja a nagy jövő előtt álló Spanyolországot is, és vele együtt Dél-és Közép Amerika is az ölébe hullik. Fél Amerika most magyarul beszélne. Lenne két Óceánunk! Nagy Lajos Itáliai hadjáratai sikeresek voltak, az elsőben lefejeztette Johanna egyik hercegi rokonát, akit vétkesnek tartott kisleánya meggyilkolásában, az utolsóban magát Johannáz fojtatta meg, de a nápolyi trónt nem sikerült megszerezni, annak ellenére, hogy hadseregében a bivalyerős Toldi Miklós szolgált, így pár magyar emigránson kívül Dél-Amerikában mindenki spanyolul vagy portugálul beszél.

Déli irányú politikáját mi sem bizonyítja jobban, hogy a studium generálét, a rövid életű egyetememet az ország déli fertályában, Pécsen alapította. Háborúzott a Balkánon is, hisz akkoriban még nem jelentek ott meg a török csapatok Az északi irányt sem negligálta Nagy

Lajos. Társuralkodói rangban, amelyhez apja ügyes öröklést biztosító szerződése által jutott. Lengyelországra is kiterjesztette hatalmát, de a folyó ügyek intézésével anyját, a bosnyák király lányát bízta meg, majd Hedvig leányát összeházasította Jagelló pogány vallású litván fejedelemmel, aki nászajándékba megkapta Lengyelországot és a gyönyörű Hedvig, lengyel néven Jadviga kezét, azzal a feltétellel, hogy felveszi a katolikus hitet. Erre a lengyelek még napjainkban is kényesek. Lengyelország és egy csinos menyasszony megér egy misét. Tárgyunkhoz tartozik az, hogy nem igaz az a mondás, hogy Nagy Lajos idejében három tenger mosta Magyarország határait. Először is Lengyelország, amely így a Litván hercegséggel együtt Európa legnagyobb területű országa volt nem volt tengerparti ország, mert a Balti tenger egész partvidékét a Német Lovagrend uralta. Szegény Lejos királynak meg kellett elégednie egy tengerrel, az Adriával. Az is eggyel több, mint ami mai utódainak van.. A lengyel- magyar államszövetség gondolata egy kvietált magyar politikus fejében is felmerült napjainkban. Ez a fej Torgyán Józsefé volt. Torgyán doktor tudja, hogy az államszövetséghez közös határ is szükségeltetik, ami a régi történelmi időkben megvolt, Trianon után elveszett és rövid időre a Bécsi döntés után ismét helyreállt. A közös határ helyreállítását Kárpátalja visszaszerzésével gondolja megvalósítani. A feladatot nem merné bízni az úttörőcsapatnyi magyar honvédségre, hanem meg gondolja vásárolni Ukrainától. Kárpátalja lakossága erősen magyar nemzetiségű, mint ahogy a Krim félsziget is főleg nemzeti – orosz – lakosságú, erről a területről Ukrajna láthatólag lemondott, hátha Kárpátaljáról is könnyűszívvel lemond és akkor valóban három tenger mosná a Magyar-Lengyel államszövetség határait.

A közös történelmet a horvátokkal közös király személye testesítette meg, aki a mohácsi csatavesztés után mindig a Habsburg családból származott, tehát Horvátországgal perszonalunióban éltünk. Az együttélés békés volt, közösen harcoltunk a török hódítók ellen, A Zrínyiek és a kőszegi várkapitány, Jurinics Miklós mindkét nép hőseinek számítanak. Kisebb turbulencia a zavaros 1848-as évben keletkezett, amikor a horvát országgyűlés – az is volt nekik külön –bánná választott egy magasrangú császári főtisztet, Jellasicsot, aki a közös Habsburg királyunk utasítása szerint megtámadta Magyarországot. Az affér a horvát csapatok vereségével végződött. A kiegyezés után a békés egymásmellettélést csak egy kis probléma zavarta meg, amikor a magyar kabinet a horvátországi vasútvonalakon be akarta vezetni a magyar nyelv kötelező használatát. Ettől függetlenül az Adria a magyar középosztály kedvelt fürdő és üdülőhelyévé vált Ragúza(ma Dubrovnyik) a gyönyörű középkori belvárosa okán és főleg Abbázia a kor mondain fürdővilága miatt. A sósvíz iránti érdeklődést az is mutatja, minden polgári könyvtár díszje volt az a vastag hatkötetes sorozat amit egy hajóorvos írt a világ tengereiről. (Gáspár Sándor) A régi századfordulón az Akadémia lefordított egy Nelson életrajzot. A gondos szerkesztő egy tengerészeti szakszótárt is mellékelte a könyvhöz. Az ilyen kifejezéseknek, mint pl. „alsó fősudárvtorlafeszítőkamó” és hasonlóknak angolul egy-két szótagos szavak felelnek meg. Ezek láthatólag a vízi népek ajkán és nem hivatali íróasztaloknál születtek

Fiume török invázió után Magyarországhoz került vissza, mint ahogy azelőtt is a magyar királyság délnyugati csücske volt. A város persze más néven már a római időkben is Illíria tartomány egyik kikötője volt. A XVIII. században Magyarország fő és egyetlen kikötője volt, az egyetlen kapcsolatunk a tengerrel. A város olasz lakossága miatt eggyel növelte az ország amúgy nem kevés nemzetiségi lakosainak számát. Volt belőlük egy féltucat. Fiume (mai néven Rieka) lett az Osztrák-Magyar monarchia fő –és egyetlen – tengeri bázisa.. Hajógyárában készültek a hazai gyártású torpedók, és itt épült a flotta vezérhajója a Szent István csatacirkáló is. A magyar történelemben fontos szerepet játszott Kádár János is itt született, véletlenül, mint egy itt szolgáló honvéd törvénytelen gyermeke. Már több köze van Fiumének az ugyancsak itt szolgált Horthy Miklósnak, aki a flotta fővezéréig és a magyar állam kormányzóságáig vitte 1920 és 1945 között, tehát pont annyi ideig vezette

Magyarországot mint Kádár János, de neki több köze van az Adriához, mint Kádárnak, ezért érdemes e tárgykörben vele részletesebben foglalkozni.

Horthy Miklós egy Tiszántúli református földbirtokos fia volt, egyike ama kevés magyar nemesi fiataloknak, akik a tengerésztiszti pályát választották. Családja jó kapcsolatot ápolt a szintén erre a környékre való Tisza családdal. Ez a kapcsolat bizonyára elősegítette felfelé ívelő karrierjét. A tengerésztiszti pályán egészen a császári-királyi hajóhad főparancsnokságáig jutott. Neki jutott az a szomorú feladat, hogy átadja a K.und K.flotát a győztes Antatnak.

Különben előrehaladását annak köszönheti, hogy évekig ő volt Ferenc József négy szárnysegédjének az egyike. A casting e posztra úgy ment, hogy minden fegyvernemből és minden nemzetiségből keressenek egy katonatisztet. Akkor éppen magyar nemzetiségű tengerésztisztre volt szükség. Ezekből kevés akadt, így Horthyra került sor. Ez nem volt politikai állás, de lehetőséget nyújtott arra, hogy jó kapcsolatokra tegyen szert. A nagy háború után sem a Népköztársaság, sem a Tanácsköztársaság nem tartott rá igényt, így végül a francia hadsereg támogatásával működő szegedi ellenforradalmi kormány hadügyminiszteterének székében találta magát. 25 éves kormányzása ismert. Végig tengernagyi egyenruhában járt, ez volt Magyarország és a tenger kapcsolata, Jó sportoló volt, ezért hívták csúfodárasan lovastengerésznek. Mint sportoló egy katonai vívőversenyen egy csörte erejéig szembe került egy tényleges idejét szolgáló horvát lakatossal. Joszip Brozzal. Idegen nyelvekben is jó volt, sőt horvátul is megtanult, hogy a matrózokkal tudjon kommunikálni, ha éppen lázadás miatt nem lövette föbe őket, ami persze egy admirálisnak hivatali kötelessége.

Nálunk már a reformkorban voltak a „magyar tengeren” és a „kék” magyar Dunán gőzhajók. De az első magyar tulajdonú cég, a Magyar Királyi Folyami és Tengerhajózási Társaság csak 1894-ben alakult. Egészen a XX. század hetvenes éveikig csúcsidőben 21 magyar tengerjáró legénysége költötte szűkös valutaellátmányát a tengerparti lebujsokba. Azóta nem lebegtetni az óceáni fuvallat a nemzeti trikolt.

Népünk kapcsolatát a tengerrel csak a turisták képviselték, akik a béketábor alattvalóként elég szűk körben mozogtak. A béketábor külföldre kívánczó lakóit szögesdrót-kerítés védte attól a csalódástól, nehogy ráébredjenek arra: odakinn sem kolbászból fonják a kerítést. A tengerre vágyók az NDK, Románia, Lengyelország, és Bulgária között választhattak. A szovjet Feketetengeri fürdőhelyek és a jugoszláv Adria különleges engedéllyel szintén elérhetőek voltak. Az endékás tengerpart híresen hűvös vizű volt. Ide is lehetett utazni, ha valakit nem riasztott a határőrök náci egyenruhára és modorra hajazó magatartása és a kötelezően felszerelésükhöz tartozó farkaskutyák látványa. Az NDK kirítt a szocialista tábor országai közül kőkemény politikai vonala mellett egy sor megengedőbb oldalával: megtűrték az FKK-nak nevezett nudizmust, voltak maszek boltok, megjelent pucér nőket ábrázoló - igaz, fekete-fehérben - pornográf folyóirat, stb, stb. A német Balti tenger nem örvendett kiemelkedő népszerűségnek. A Balti tenger lengyel szakasza egy fokkal frekventáltabb volt. Vonzerejét az olcsón beszerezhető ágynemű képezte. Az elérhető tengerpartok közül a bolgár Fekete tengeri modern üdülővárosok voltak a legnépszerűbbek, amelyek a francia szakszervezetek pénzén épültek. hogy szaktársaik tudják hol eltölteni a harmincas évek nagy vívmányát a „fizetett szabadságot”. Ezek az üdülővárosok zöldmezős beruházások voltak. Jól voltak kitalálva, de gyalázatosan voltak kivitelezve és üzemeltetve. Személyzetet nem tanítottak ki az elegáns szállodákhoz. Az egyik nagy ötlet az volt, hogy az éttermek különálló épületekben voltak, és az üdülők nem voltak a saját szállodájukhoz kötve és naponta más-más éttermekben tölthették el az ebédjeiket.

A tengeri luxus csúcsa a Jugó tengerpart volt az Adria partján és szigetein. Olyan volt, mintha a „szabad világban” lettünk volna. Nyugati italok, top-és mindenless nők a strandokon és jó esetben át lehetett ugrani Velencébe, ami már az igazi nyugatot képviselte.

Napjainkban minden tenger elérhető. De elveszett az a különleges élmény, hogy külföldön vagyunk, az a torokszorító érzés. amit a határellenőrzéskor érzett az a ritka utas is, aki nem csempészett be valami akármilyen csekélységet. Jó dolog a határoknélküli Európa, Ám minden jóban van valami rossz. Most nem a határátlépés finoman bizsergető érzésének elmaradására gondolok, hanem arra, hogy a keménykedő kormányok a közbiztonságra hivatkozva, akarják tudni, ki tartózkodik a felségterületükön.